

JACEK A. KABATA (Kraków)

POLSKIE TOWARZYSTWO TEOLOGICZNE 70 lat istnienia (1924—1994)

Wspominając po czterdziestu latach, w referacie wygłoszonym na uroczystym posiedzeniu w auli krakowskiego Seminarium Duchownego, ks. Aleksy Klawek „przypomniiał wszystkim datę 16 maja 1922 r., kiedy to Rada Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie postanowiła powołać do życia Polskie Towarzystwo Teologiczne”¹. Ponad dziesięć lat później, w pięćdziesiątym, jubileuszowym roku działalności Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie, ks. Jan Kowalski w swym sprawozdaniu z działalności Towarzystwa uściślił, że głównymi inicjatorami powstania Polskiego Towarzystwa Teologicznego byli księża profesorowie: Aleksy Klawek i Teofil Długosz².

Przeglądając powyższe sprawozdania oraz krótką pracę ks. Bolesława Przybyszewskiego, poświęconą Polskiemu Towarzystwu Teologicznemu³, można dojść do wniosku, iż głównym celem tak powstałego Towarzystwa miało być ożywienie obumarłego w czasie zaborów ruchu naukowego, roztoczenie opieki nad rozwojem nauk teologicznych w Polsce oraz dokształcanie zawodowe i rozbudzanie zainteresowań dyscyplinami teologicznymi jak najszerzego kręgu duchowieństwa.

Po zatwierdzeniu statutu przez administrację państwową i władze kościelne, 23 lutego 1924 r. odbyło się zebranie konstytucyjne, powołujące do życia Polskie Towarzystwo Teologiczne. Dnia 11 maja tegoż roku

* W przypisach i w tekście artykułu zastosowano następujące skróty:

ArPTT — Archiwum Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie.

PTT — Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie.

RBL — Ruch Biblijny i Liturgiczny.

¹ Zob. sprawozdanie redakcyjne z uroczystego posiedzenia PTT, a w nim streszczenie referatu A. Klawka pt. *40-lecie PTT, fakty — wspomnienia*, RBL 15:1962 nr 3 s. 187.

Zob. J. Kowalski, *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w roku 1974*, RBL 28:1975 nr 6 s. 281.

³ ArPTT: B. Przybyszewski, *Skład osobowy Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie*, Kraków 1976 (mps).

uroczyście zainaugurowano jego działalność⁴. Zadania postawione przed Towarzystwem realizowano, korzystając ze „współpracy profesorów z poszczególnych wydziałów teologicznych uniwersytetów: Jana Kazimierza we Lwowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Stefana Batorego [w Wilnie] i Uniwersytetu Warszawskiego”⁵. Były to w owym czasie najmocniejsze naukowo środowiska teologiczne w Polsce. Zamierzonym celom miały z początku służyć, między innymi, takie formy działania, jak cykliczne odczyty członków, własne wydawnictwa i powstająca biblioteka. Na czele Towarzystwa stanął zarząd, złożony z prezesa, sekretarza i skarbnika. W okresie lwowskim, tj. do wybuchu II wojny światowej, prezesami Polskiego Towarzystwa Teologicznego byli profesorowie: ks. Kazimierz Wais (1924—1927) i ks. Szczepan Szydelski (1927—1939). Funkcję sekretarza generalnego oraz stałego delegata do Zarządu Polskich Towarzystw Naukowych we Lwowie powierzono ks. Aleksemu Klawkowi⁶.

Oprócz wyżej wymienionych, jak wspomina w cytowanej pracy ks. B. Przybyszewski, do najaktywniejszych w Polskim Towarzystwie Teologicznym należeli wówczas księża: Adam Gerstman i Piotr Stach we Lwowie, Jan Fijałek w Krakowie, Antoni Szlagowski w Warszawie i Władysław Rozakowski w Poznaniu.

Inicjatywa padła na podatny grunt, gdyż wkrótce zaczęły powstawać oddziały Towarzystwa w Poznaniu, Katowicach, Przemyślu, Tarnowie, Lublinie w 1927 r., w Pelplinie i Płocku w 1930 r., potem w Krakowie, Częstochowie, Kielcach, Łucku i Sandomierzu do r. 1933, a następnie w Łodzi, Pińsku i Włocławku⁷.

Zarząd główny zorganizował przed II wojną światową trzy zjazdy członków Towarzystwa: 11—12 kwietnia 1928 r. we Lwowie, 18—20 sierpnia 1933 r. w Warszawie i 31 sierpnia do 1 września 1938 r. w Krakowie (ten ostatni odbył się wspólnie ze Związkiem Zakładów Teologicznych w Polsce)⁸.

Organem Polskiego Towarzystwa Teologicznego został w chwili jego powstania (1924), wydawany już od 1920 r. przez Spółkę Wydawniczą „Biblioteka Religijna” we Lwowie, kwartalnik „Przegląd Teologiczny”. W 1931 r. zmieniono tytuł tego czasopisma na „Collectanea Theologica”,

⁴ Tamże, s. 2.

⁵ *Uroczyste posiedzenie PTT*, RBL 15:1962 nr 3 s. 187.

⁶ B. Przybyszewski, jw., s. 2.

⁷ Kolejność i daty powstawania poszczególnych oddziałów PTT podano za B. Przybyszewskim. Co się tyczy oddziału krakowskiego, to J. Kowalski (jw.) podaje, że istniał on od samego początku. Rozbieżność ta wynika stąd, iż od samego początku istniał on nieformalnie, uzyskując później legalizację formalną.

⁸ B. Przybyszewski, jw., s. 2.

a Zarząd PTT rozpoczął publikować w nim rozprawy w językach obcych, dodając jednocześnie do artykułów polskich streszczenia obcojęzyczne. W 1934 r. wydawnictwo oddało pismo na własność Towarzystwu. Redaktorem kwartalnika był w tym czasie ks. Teofil Długosz, który skutecznie propagował wśród czytelników wyniki prac naukowych teologów polskich. Do każdego zeszytu „Przeglądu Teologicznego” czy później „Collectanea Theologica” dodawany był biuletyn informacyjny *Ruch teologiczny*, zawierający dokładniejsze informacje o stanie teologii współczesnej. Do 1939 r. wyszło 20 tomów organu Polskiego Towarzystwa Teologicznego, wznowionego po przerwie wojennej w 1949 r. przez Zarząd Główny PTT, działający nieformalnie od 1946 r. w Warszawie. Rozpoczęto również wydawanie serii „Nasza Myśl Teologiczna”, która miała zawierać materiały zjazdów Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Ukazały się tylko dwa tomy: za rok 1928 — we Lwowie w 1930 r. i za rok 1933 — w Warszawie w 1935 r. W 1935 r. Towarzystwu udało się zorganizować podróż naukową do Ziemi Świętej dla 54 uczestników⁹.

Szczególnie zasłużonym dla Towarzystwa nadawano tytuł członka honorowego. Otrzymali go: pierwszy prezes PTT ks. Kazimierz Wais, jego następca ks. Szczepan Szydelski, w Warszawie ks. bp Antoni Szlagowski, w Poznaniu ks. Władysław Roszkowski. W Krakowie pierwszy otrzymał tę godność w 1928 r. ks. Jan Fijałek, a po latach, w 1974 r., ks. kard. Karol Wojtyła¹⁰.

W 1946 r. sekretarz generalny ks. Aleksy Klawek oraz prezes oddziału krakowskiego ks. Władysław Wicher urządzili ogólnopolski zjazd Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Lublinie, gdzie doszło do jego połączenia ze Związkiem Polskich Zakładów Teologicznych. Tak powstała organizacja przyjęła nazwę Towarzystwa Polskich Teologów im. św. Jana Kantego, z siedzibą w Warszawie. Prezesem zarządu głównego nowo powstałego towarzystwa wybrano ks. Ignacego Grabowskiego, profesora Uniwersytetu Warszawskiego, a na jego zastępcę ks. Aleksiego Klawka. Towarzystwo Polskich Teologów nie otrzymało jednak statusu prawnego¹¹. Tymczasem 12 listopada 1946 r. oddział krakowski uzyskał rejestrację państwową jako Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie. Następnym krokiem na drodze restytucji Polskiego Towarzystwa Teologicznego była inicjatywa zwołania w dniach 6—8 kwietnia 1948 r. ogólnopolskiego zjazdu w Krakowie, podjęta przez prezesa zarządu głównego ks. Ignacego Grabowskiego, prezesa oddziału krakowskiego ks. Władysława Wichra i dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagielloń-

⁹ Tamże, s. 4.

¹⁰ Tamże, s. 5.

¹¹ Tamże, s. 2—3.

skiego ks. Aleksego Klawka. Pretekstem były równoczesne obchody 550-lecia istnienia Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim i 25-lecie Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Zarząd główny obrał za swą siedzibę Kraków¹². Tym samym najstarsze środowisko teologiczne w Polsce stało się naturalnym zapleczem intelektualnym dla działalności Towarzystwa.

Po dziesięciu latach pełnienia obowiązków prezesa w oddziale krakowskim ks. Władysław Wicher ustąpił z tej funkcji. Na jego miejsce wybrano na jeden rok ks. Eugeniusza Florzowskiego (1956—1957). W 1957 r. jego następcą ks. Kazimierz Kłósak usiłował doprowadzić do trzeciego po wojnie ogólnopolskiego zjazdu Towarzystwa¹³. Podjęte starania u władz państwowych spotkały się z kategoryczną odmową, którą umotywowano brakiem formalności rejestracyjnych o charakterze ogólnopolskim. Odtąd zarząd główny, obejmujący obszar całej Polski, przestał istnieć. Formalnie działalność Polskiego Towarzystwa Teologicznego musiała ograniczyć się do terenu województwa krakowskiego¹⁴.

Kolejnymi po wojnie prezesami byli: ks. Hieronim Wyczawski (1958—1960), ks. Władysław Smereka w latach 1960—1962 i 1967—1973, ks. Stanisław Grzybek (1962—1967), ks. Bolesław Przybyszewski (1973—1978), ks. Jerzy Chmiel (1978—1987), ks. Kazimierz Hoła (1987—1988), ks. Jan Wal w latach 1988—1990 i po raz drugi od 1991, ks. Tomasz Jelonek (1990—1991)¹⁵. Ożywioną działalność naukową w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w ramach Towarzystwa prowadzili szczególnie: ks. Karol Wojtyła, ks. Ignacy Różycki, ks. Andrzej Bober SJ, ks. Kazimierz Drzymała SJ, o. Cyprian Jan Wichrowicz OP, ks. Tadeusz Wojciechowski i ks. Jan Kowalski, co podkreślił ks. B. Przybyszewski, a którego niewątpliwie należałoby również zaliczyć do tego grona. Upowszechnianie nauki odbywało się głównie na comiesięcznych zebraniach członków i na zebraniach sekcji specjalistycznych, na których na równych prawach mogli uczestniczyć członkowie zwyczajni, wspierający i honorowi Towarzystwa.

W 1948 r. został powołany do istnienia organ PTT w Krakowie, dwumiesięcznik „Ruch Biblijny i Liturgiczny”. Założył go ks. Aleksy Klawek, który do 1954 r. był jego redaktorem. W 1969 r. powstał rocznik „Analecta Cracoviensia”, na czele którego stanął ks. Kazimierz Kłósak. Przez pierwsze 12 lat swego istnienia był drugim pismem Towarzystwa.

¹² Tamże, s. 3.

¹³ Tamże, s. 3.

¹⁴ *Statut PTT w Krakowie* (zatwierdzony przez Prezydium Rady Narodowej w Krakowie, 12.11.1946), roz. 1 art. 3.

¹⁵ Na podstawie sprawozdań rocznych PTT, drukowanych w RBL, oraz sprawozdań rocznych PTT w Krakowie za lata 1978—1993, w archiwum Towarzystwa.

Po erygowaniu przez papieża Jana Pawła II w 1981 r. Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie „*Analecta Cracoviensia*” prowadzone już przez ks. Adama Kubisia zostały przekazane uczelni i stały się jej oficjalnym periodykiem. Rocznik ten, którego obecnie ukazuje się tom 26, jest pismem cenionym w środowisku naukowym, o czym świadczą nazwiska profesorów, również innych uczelni, zamieszczających w nim swoje publikacje.

Niemal równocześnie ze zmianami społeczno-politycznymi w Polsce po 1989 r. rozpoczęto prace nad zmianą statutu Polskiego Towarzystwa Teologicznego, powołując w tym celu komisję w składzie: przewodniczący ks. Jan Wal, członkowie ks. Tadeusz Pieronek i ks. Kazimierz Wali-czek¹⁶. Poprzedni, wymuszony przez władze komunistyczne statut z 1946 r. wprowadzał wiele ograniczeń do działalności Towarzystwa. Nowy, zatwierdzony w 1992 r., rozszerza teren działalności na obszar całego kraju¹⁷, przywracając, gdzie to możliwe, stan prawny sprzed II wojny światowej. Nowością jest wprowadzenie osób świeckich jako pełnoprawnych członków do Towarzystwa (dotychczas mogli uczestniczyć tylko jako członkowie wspierający). Władze Towarzystwa wybierane są przez walne zebranie na okres trzech lat (poprzednio co roku). W skład zarządu wchodzi: prezes, wiceprezes, sekretarz, skarbnik i bibliotekarz. Ponadto funkcjonują również z wyboru: Komisja Kontrolująca i Sąd Koleżeński, w składzie: przewodniczący i po dwóch członków. Obecnie w Towarzystwie działa 12 sekcji specjalistycznych, 6 sekcji terenowych i sekcja wydawnicza. Przewodniczący poszczególnych sekcji, zatwierdzani przez Walne Zebranie, dobierając sobie samodzielnie sekretarzy, są odpowiedzialni w trakcie kadencji za ich działalność.

Najstarszą sekcją Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie jest powstała w 1946 r. Sekcja biblijno-liturgiczna. Kierowali nią m. in. księża: Władysław Smereka, Jerzy Chmiel, Tomasz Jelonek. Dnia 9 października 1981 r. „utworzono grupę syndonologiczną (zajmującą się Całunem Turyńskim) przy Sekcji biblijno-liturgicznej”¹⁸. Od 1981 r. sekcja pracuje w dwóch grupach: biblijnej i liturgicznej. W 1988 r. zarząd podjął decyzję o rozdzieleniu sekcji. Kierownikiem Sekcji liturgicznej został ks. Stefan Koperek CR, a kierownikiem Sekcji biblijnej ks. Tomasz Jelonek.

¹⁶ ArPTT: J. Wal, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za r. 1988*, s. 1 (mps).

¹⁷ Statut PTT w Krakowie (zatwierdzony 21.02.1992 r. pismem nr 615-92-P przez Konferencję Episkopatu Polski), roz. 1 art. 4.

¹⁸ T. Jelonek, *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w roku 1981*, RBL 35:1982 nr 6 s. 439.

Na przełomie 1957 i 1958 roku powstały trzy sekcje: dogmatyczno-moralna, historyczno-kanoniczna (zwana czasami historyczno-prawną) oraz filozoficzna¹⁹. Kierownikami Sekcji dogmatyczno-moralnej byli m. in.: ks. Ignacy Różycki, ks. Tadeusz Ślipko TJ, o. Jan Wichrowicz OP. Tak jak i poprzednia po wielu latach uległa ona podziałowi²⁰ na sekcję dogmatyczną (kierownik — ks. Bronisław Sieńczak CM) i moralną (kierownik — ks. Krzysztof Sojka, potem ks. Kazimierz Kaczmarczyk).

Sekcją historyczno-kanoniczną kierowali m. in. księża: Tadeusz Szwagrzyk, Bronisław Natoński SJ, Jerzy Wolny, Kazimierz Drzymała SJ. Na zebraniu w dniu 1 grudnia 1978 r. zarząd powziął decyzję o wyodrębnieniu z Sekcji historyczno-kanonicznej dwóch odrębnych: Sekcji historycznej i Sekcji prawa kanonicznego²¹. Pierwszą powierzono ks. Janowi Kusiowi, drugą ks. Tadeuszowi Pieronkowi, a po nim kolejno ks. Janowi Dyduchowi, ks. Lucjanowi Bielasowi i o. Józefowi Mareckiemu OFM Cap.

Sekcja filozoficzna prowadzona była najpierw przez o. Mieczysława Alberta Krąpca OP, a następnie przez księży: Tadeusza Wojciechowskiego, Józefa Tischnera, Romana Darowskiego SJ, powtórnie przez T. Wojciechowskiego i obecnie przez Henryka Piszkałskiego CSsR.

W styczniu 1959 r. powstała Sekcja apologetyczno-religioznawcza²². Kierowali nią m. in. księża: Marian Jaworski, Stanisław Szymecki, Adam Kubiś, o. Wiesław Szymona OP, Eugeniusz Florkowski, powtórnie A. Kubiś i obecnie Łukasz Kamykowski. Funkcjonująca w pomieszczeniach klasztoru ss. Wizytek w Krakowie, przy ul. Krowoderskiej 17, Sekcja studyjna problemów Soboru Watykańskiego II, której patronował ks. Bolesław Przybyszewski, a w zastępstwie prowadził ją ks. Stanisław Święcicki²³, została na zebraniu w dniu 24 lutego 1978 r. włączona do Sekcji apologetyczno-religioznawczej jako jej podsekcja²⁴.

Również w 1959 r. powstała Sekcja pastoralna²⁵, która od roku 1963 zmieniła nazwę na Sekcję pastoralno-homiletyczną. Kierownikiem jej zo-

¹⁹ *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w r. 1957—1958*, RBL 12:1959 nr 2 s. 200.

²⁰ ArPTT: J. Wał, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za 1989 r.*, s. 1 (mps).

²¹ ArPTT: *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie za rok 1978*, s. 3 (mps).

²² *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w r. 1958—1959 i 1959—1960*, RBL 14:1961 nr 5 s. 172.

²³ *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w r. 1977*, RBL 31:1978 nr 5 s. 269.

²⁴ *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w r. 1978*, RBL 32:1979 nr 5 s. 281.

²⁵ Pierwsza wzmianka o jej istnieniu występuje w *Sprawozdaniu z działalności PTT w Krakowie w r. 1958—1959 i 1959—1960*, RBL 14:1961 nr 5 s. 173.

stał wtedy o. Zygmunt Stępień OFM bern. Później sekcja ta zanikła, nie ma jej w kolejnych rocznych sprawozdaniach z działalności Polskiego Towarzystwa Teologicznego. W jej miejsce, po wieloletniej przerwie, na mocy uchwały zarządu w dniu 10 października 1986 r. została powołana Sekcja socjologiczno-pastoralna. Kieruje nią ks. Stefan Dobrzański²⁶.

Rok 1972 był wyjątkowy w powojennych dziejach Towarzystwa. Powstała wtedy pierwsza sekcja terenowa przy klasztorze oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej. Przyjęła ona profil homiletyczno-duszpasterski. W 1976 r. zmieniła się jej oficjalna nazwa na Sekcję homiletyczno-pastoralną. Kierowali nią, zmieniając się systematycznie co dwa lata, ojcowie: Bruno-Czesław Teklak, Letus Szpucha, powtórnie B.-Cz. Teklak, Wiesław Murawiec, Andrzej Pabian, Franciszek Rydzak i Edmund Świerczek.

W kwietniu 1974 r. zarząd Towarzystwa powołał do istnienia drugą sekcję terenową, tym razem o charakterze ogólnoteologicznym. Działa ona przy Seminarium Duchownym w Tarnowie²⁷, a kierowali nią kolejno księża: Leopold Regner, Adam Nowak, Michał Bednarz i obecnie Bolesław Margański. „Od początku roku akademickiego 1992—1993 utworzono pięć ‘zespołów katedr’, grupujących specjalistów poszczególnych dyscyplin teologiczno-filozoficznych. Są to: dyscypliny filozoficzne, biblistyka i patrologia, teologia systematyczna, teologia praktyczna i teologia kultury. W ramach tych zespołów odbywają się comiesięczne spotkania robocze”²⁸. Rok później, w 1975 r., powstała trzecia sekcja terenowa — w Tuchowie przy Wyższym Seminarium Duchownym oraz Instytucie Teologicznym oo. Redemptorystów. Podobnie jak tarnowska, ma charakter ogólnoteologiczny²⁹. Początkowo kierował nią o. Andrzej Rębacz, a od 1981 r. — o. Stanisław Bafia.

W 1976 r. „Zarząd Polskiego Towarzystwa Teologicznego, przy szczególnych zabiegach swego prezesa [ks. B. Przybyszewskiego], powołał do życia, zgodnie ze statutem, nową Sekcję misjologiczną”³⁰. Od chwili jej powstania, aż do swej śmierci kierował nią ks. Antoni Baciński CM, potem ks. Jan Kaczmarek CM i obecnie ks. Marian Pawlos CM.

²⁶ J. Chmiel, *Z działalności PTT w Krakowie w r. 1986*, RBL 40:1987 nr 1 s. 82.

²⁷ J. Kowalski, *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w roku 1974*, RBL 28:1975 nr 6 s. 283.

²⁸ ArPTT: J. Wal, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za rok 1992*, s. 6 (mps).

²⁹ J. Kowalski, *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w roku 1975*, RBL 29:1976 nr 5—6 s. 315.

³⁰ J. Kowalski, *Działalność PTT w Krakowie w roku 1976*, RBL 30:1977 nr 4 s. 221.

Dnia 13 marca 1981 r., na zebraniu zarządu „powzięto uchwałę o utworzeniu sekcji Towarzystwa w Katowicach, dla mieszczącego się tam obecnie Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, przeniesionego z Krakowa”³¹. Przewodził jej ks. Stefan Cichy, a od 1990 r. — ks. Antoni Reginek.

Rok 1989 to czas organizacji Sekcji historii sztuki sakralnej³². W 1990 r. wybrano na jej kierownika ks. Tadeusza Piętniewicza, a po jego śmierci w 1992 r. ks. Zdzisława Klisia.

Dnia 14 maja 1991 r. powstała Sekcja homiletyczna, kierowana przez ks. Kazimierza Panusia. Ma ona współpracować ze Studium Homiletycznym przy Instytucie Liturgicznym Papieskiej Akademii Teologicznej, zlokalizowanym w klasztorze oo. Redemptorystów w Krakowie³³.

W 1993 r., uwzględniając wcześniejsze wnioski tamtejszych środowisk, powołano kolejne sekcje terenowe Polskiego Towarzystwa Teologicznego: w Rzeszowie i Przemyślu.

Szczególne miejsce w działalności Polskiego Towarzystwa Teologicznego zajmuje Sekcja wydawnicza. Z początku kierowała jedynie wydawaniem dwumiesięcznika „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, stanowiąc faktycznie jego redakcję. Od 1954 r., gdy na jej czele stanął ks. Stanisław Grzybek, rozrosła się w wydawnictwo. Prócz periodyku zaczęto wydawać również książki. I choć początki były bardzo trudne (ogólna sytuacja na rynku wydawniczym oraz działalność cenzury, a także problemy natury materialnej), wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Teologicznego systematycznie powiększało katalog wydawniczy, wydając czasopisma i książki naukowe oraz popularnonaukowe o tematyce teologicznej, filozoficznej i historycznej³⁴. Pierwszą siedzibą wydawnictwa była jednocześnie siedziba Zarządu PTT w Krakowie, w domu księży emerytów (obecnie profesorów Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie) przy ul. św. Marka 10. Zebrania Towarzystwa natomiast odbywały się najczęściej w Pałacu Arcybiskupim przy ul. Franciszkańskiej 3. Redakcja „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego” korzystała wówczas z gościny Seminarium Częstochowskiego przy ul. Bernardyńskiej 3 w Krakowie. W 1978 r., dzięki poparciu arcybiskupa krakowskiego ks. kard. Karola Wojtyły, wydawnictwo uzyskało lokal przy ul. Augustiańskiej 7, w dawnym klasz-

³¹ ArPTT: J. Chmiel, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za rok 1981*, s. 1 (mps). Zob. również: T. Jelonek, *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie w roku 1981*, RBL 35:1982 nr 6 s. 440.

³² ArPTT: J. Wal, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za 1989 r.*, s. 3 (mps).

³³ ArPTT: J. Wal, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za rok 1991*, s. 3 (mps).

³⁴ Zob. *Katalog sekcji wydawniczej PTT 1966—1987*, Kraków 1987.

torze Augustianów, należącym wówczas do Kurii Metropolitalnej (obecnie zwrócony zakonowi). W nowej siedzibie znalazły swe miejsce: Sekcja wydawnicza i redakcja „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego” oraz biblioteka i archiwum Towarzystwa. Nie udało się jednak, ze względu na szczupłość powierzchni użytkowej, zorganizować czytelni i sali zebrań naukowych³⁵. Wydawnictwo posiadało także magazyn, znajdujący się w innym pomieszczeniu klasztornym, oraz drugi w Krakowie przy ul. Poselskiej 7 aż do roku 1989, kiedy to został zlikwidowany. Częścią składową Sekcji wydawniczej PTT w Krakowie był Zakład Poligraficzny nr 3 Poligrafii Archidiecezji Krakowskiej przy ul. Zalesie 58. Na wniosek zarządu PTT w Krakowie przestał działać z dniem 31 grudnia 1989 r. Po ośmiomiesięcznej przerwie, związanej ze zmianą miejsca i reorganizacją, z dniem 1 września 1990 r. wznowił swą działalność w siedzibie przy ul. Augustiańskiej 7³⁶. Dnia 5 maja 1989 r. Polskie Towarzystwo Teologiczne oraz jego wydawnictwo, które przyjęło nazwę Unum, uzyskało nowy lokal przy ul. Kanoniczej 13³⁷. Stan techniczny obiektu i konieczność poniesienia ogromnych wydatków przy jego adaptacji przekroczyły jednak możliwości finansowe Towarzystwa, dlatego po wcześniejszym wniosku Zarządu PTT, arcybiskup krakowski, dzięki życzliwości Kapituły i Kurii Metropolitalnej, po raz kolejny (1 stycznia 1992 r.) przeniósł jego siedzibę do nowo wyremontowanej kamienicy kapitulnej przy ul. Kanoniczej 3³⁸. W ostatniej dekadzie Sekcją wydawniczą kierował ks. Jan Wal, a obecnie czyni to (od 1991 r.) ks. Stefan Koperek CR.

Polskie Towarzystwo Teologiczne istnieje już siedemdziesiąt lat, łącząc, jak wiele tego typu stowarzyszeń, pracę naukową z działalnością wydawniczą. Dorobek edytorski wydawnictwa wykracza często poza profil ściśle naukowy, stanowiąc współcześnie cenną, o trwałej wartości, część kultury polskiej. Działając w zmieniających się warunkach, zachowało tożsamość, określoną przez swych założycieli.

³⁵ ArPTT: *Sprawozdanie z działalności PTT w Krakowie z dn. 9.02.1979 r.* (mps).

³⁶ ArPTT: Polskie Towarzystwo Teologiczne. Sekcja Wydawnicza (do) II Urząd Skarbowy, Kraków—Śródmieście z dn. 28.08.1990 r. (mps).

³⁷ ArPTT: J. Wal, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za 1989 r.*, s. 4 (mps).

³⁸ ArPTT: J. Wal, *Sprawozdanie prezesa PTT w Krakowie za 1991 r.*, s. 6 (mps).

SEVENTY YEARS OF THE POLSKIE TOWARZYSTWO TEOLOGICZNE

S u m m a r y

The Polskie Towarzystwo Teologiczne [Polish Theological Society] was founded in Lwów in 1924 by a group of theologians teaching at the University in that city, and led by Father Aleksy Klawek and Father Teofil Długosz. The aims of this organisation were to revive interest in theology and theological studies, which had dwindled over the previous century following the Partitions of Poland and the effects of secularisation, and to provide education and training in theology for candidates to the priesthood and ordained priests. The Society's activities spread as new centres were created in the university towns, such as Cracow, Warsaw, and Wilno. Lecturing, publishing, and librarianship activities were the chief methods which the Society used to pursue its statutory aims.

The Second World War interrupted the Society's activities, while after the War the Communist authorities did not permit its restoration in its pre-war form, tolerating the registration of a drastically trimmed version restricted by the Act of 1946 to activities in and around Cracow. Nevertheless the Society continued its specialist interests, and later on (when the opportunity came) in new regional divisions, too, while the publishing branch issued a bimonthly, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* [The Biblical and Liturgical Movement], an annual, *Analecta Cracoviensia*, and numerous books on theology, philosophy, and history.

Along with the social and political changes of 1989, steps were made to amend the former strait-jacket statute. In 1992 a new Statute was ratified, creating the opportunity for expansion to cover the entire country and to restore the Society to its pre-war legal status wherever practicable. The Society currently consists of 12 specialist sections, 6 regional divisions and the publishing company, Unum. Administered by the leading Cracovian theologians, philosophers and historians academically associated with the Faculty of Theology in the Jagellonian University and later (after the abolition of this Faculty in 1954 by the Communist authorities) in the Pontifical Faculty of Theology (the status of which changed in 1981, with a change of name to the Pontifical Academy of Theology), the Polskie Towarzystwo Teologiczne has experienced an extraordinary amount of change in the seventy years of its history. Nonetheless, or perhaps because of this, it may well be considered a kind of unofficial representative body for the theologians of Cracow.